

Anförande vid TCO:s kongress i Stockholm

Med reservation för ev.ändringar

Vid en betydelsefull facklig kongress som denna finns det anledning att erinra om hur i många länder de mest grundläggande fackliga rättigheter åsidosätts, även i vårt närmaste grannskap. Låt mig börja med att säga några ord om två aktuella länder: Turkiet och Polen.

Den 12 december 1980 fick Västeuropa på nytt en militär-diktatur i sin krets. När Europas folk äntligen blivit av med Franco, Salazar, Caetano och Papadopoulos hade man kunnat tro att ett nytt blad vänts i vår kontinents historia. Men vi fick åter uppleva ett militärt maktövertagande. Syftet sades vara, nu som förr, att "göra slut på terrorism och kaos" och att förbereda vägen för "en verklig demokrati". Resultatet blev en renordlad diktatur i Turkiet. Det innebar tortyr, det innebar tiotusentals fackliga och politiska fångar, det innebar skenrättegångar och dödsstraff.

Vad som sker i Turkiet är att det förs en hänsynslös antifacklig och antifolklig ekonomisk politik, som försämrar de många människornas villkor till förmån för de få och rika. Det är närmast fråga om en typ av militärkapitalism.

Samtidigt som en växande opinion i Västeuropa fördömer förtrycket i Turkiet har Förenta staterna trappat upp sitt ekonomiska, politiska och militära stöd. Man

fördömer generalserna i Warszawa, men prisar deras kolleger i Ankara. Det är en form av hyckleri, som dessvärre inte är ovanlig bland världens supermakter.

Vi skall minnas våra turkiska vänners ord: Ställ inte lägre krav på den turkiska demokratin än på er egen. Turkiet får inte betraktas som en i bästa fall andra klassens demokrati. Det viktigaste av allt är demokratis innehåll. Det måste innebära fackliga och mänskliga friheter i Turkiet.

* * *

Precis ett år efter maktövertagandet i Turkiet slog militären till i Polen. Den 13 december 1981, i en tidig morgontimme, ändades en löftesrik period i Polens nutidshistoria. Någon har sagt att Solidaritets Polen försvann som i ett svart hål. En regim som inte lyckats med att ge mat åt sin befolkning, som inte kunde skaffa reservdelar till sin industri, kunde likväl med våld befästa makten över ett helt land.

När nu ett drygt halvår har gått har inga som helst problem lösts eller ens förminskats av den polska militärkommunismen. Ekonomin fortsätter att gå bakåt. Folks materiella villkor försämras ständigt. Våldiga prishöjningar har genomförts.

Och förtrycket fortsätter. Flera tusen av Solidaritets medlemmar uppges alltjämt sitta internerade. Ett stort

antal människor har arresterats och dömts till fängelse för påstådda brott mot undantagstillståndets lagar. En del har dömts till hårda straff för små förseelser. Tiotusentals människor har avskedats från sina arbeten eller flyttats till andra arbetsplatser.

Det finns inga tecken på en vilja till dialog med Solidaritet, som utan tvekan representerar en bred folklig opinion och utan vars deltagande i beslutsprocessen ingen varaktig och konstruktiv lösning kan finnas.

Det är mot den här bakgrunden naturligt att ställa tre speciifika krav:

- frige alla fängslade och internerade fackliga och politiska fångar i Polen!
- låt Solidaritet fritt få utöva sin fackliga aktivitet i enlighet med ILO-konventionen som även Polen har undertecknat!
- upphäv förtrycket och krigslagarna!

De stora kapitalintressena i väst har beviljat Polen väldiga krediter bl.a. med utgångspunkt från att regimen kunde garantera stabilitet, t.ex. mot facklig oro bland arbetare och tjänstemän. Skulderna torde i dag uppgå till storleksordningen 25 miljarder dollar. Kreditorerna liksom deras regeringar torde - trots

alla yttre åthävor - vara fortsatt starkt intresserade av stabilitet - helt enkelt för att kunna få några pengar tillbaka. Vi vill heller inte ha någon återgång till det kalla kriget. Det finns i detta läge ett speciellt ansvar för de fackliga organisationerna att hålla frihetstanken levande, att hålla kontakten och solidariteten levande med sina förtryckta bröder och systrar i Polen för att om möjligt öppna vägen till en ny dialog och en ny frihet.

Folkdemokratierna i Östeuropa upprättades en gång i hägnet av den sovjetiska ockupationsmakten. Dessa regimer hade inte något folkligt stöd. I den mån en folklig legitimitet fanns, så gick den snabbt förlorad. Dessa länder har sedan dess lidit av ekonomiska problem, politisk ofrihet och en stel byråkrati. Några framtids-hopp utgör de icke.

I Polen manifesterades en önskan att söka genomföra reformer på fredlig väg, utan inblandning utifrån. Den drömmen har för tillfället krossats. Men utvecklingen i Östeuropa står inte stilla. Det kommer en nästa kris, för det går inte att frysa den sociala och politiska utvecklingen. Förändringens krafter går inte att hejda, de tränger sig obönhörligen fram. Östeuropa måste så finna en form för en fortlöpande förändring, i stället för dessa eruptioner som bryter ut vart tionde år eller så - i Östberlin, i Ungern, i Tjeckoslovakien, och nu i Polen.

Historien har lärt oss att när diktaturer kommer till makten är det de fackliga friheterna som först tas bort och de fackliga ledarna som blir förtryckets första offer, som jagas till fängelser, tortyrkammare och avrättningsplatser. Så var det i nazismens Tyskland, i kommunismens länder, så är det i dag över stora delar av Latinamerika. Det borde vara en tankeställare för alla dem som söker framtälla de fackliga organisationerna som ett hot mot demokratin. För maktens monopolister, vad de än kallar sig, är fria fackliga organisationer en fara, därför att de ger uttryck för väsentliga mänskliga önskemål och därför att de - vad än belackarna må säga - är en garant för grundläggande mänskliga rättigheter.

En väsentlig orsak till fackföreningsfientligheten under senare år är den s.k. nyliberalismen, de teorier som legat till grund för den högervåg som svept över världen. Där är en ledande tanke att bekämpa fackföreningsrörelsen. Detta finns klart utsagt både hos den engelska och den amerikanska högern. Fackföreningsrörelsen har ingen plats i det extremliberala systemet, där kungstanken är att marknadskrafterna skall få verka fritt. Fackföreningarna motverkar marknadskrafterna. De är därmed ett systemfrämmande element. Därför måste de kväsas och berövas sitt inflytande. Så resonerar nyhögern. Och det mest verksamma medel de känner till för att försvaga fackföreningsrörelsen är att tillåta arbetslösheten att gå upp och undergräva den sociala tryggheten. Så sker också.

Dessutom inför man lagstiftning som begränsar fackföreningsrörelsens möjligheter. Framför allt i Amerika går arbetsgivarna och olika konsultföretag oerhört hårt fram för att rensa ut fackföreningarna från företagen. Man har bildat kommittéer för ett fackföreningsfritt Amerika, som anses tillhöra de mera hårdföra inslagen i den amerikanska högern.

Allt detta sker i de anglosaxiska länderna inom det demokratiska systemets ram. Den amerikanske nobelpristagaren Paul Samuelson har påpekat att i Sydamerikas diktaturer används diktaturen för att genomdriva de nyliberala idéerna. Militären garanterar ordningen. Inom denna ram får de marknadsliberala krafterna och kapitalismen härja fritt. Konsekvenserna blir att man i frihetens och kapitalismens namn fysiskt utrotar fackföreningar, upplöser organisationer och mördar ledarna. Det har de senaste åren skett ett förfärligt mördande av fackliga ledare i Syd- och Centralamerika.

Kapitalets frihet har överordnats de enskilda människornas frihet. Dessa extrema åsikter och handlingar måste självfallet alla vettiga människor ta avstånd ifrån. Men de fackföreningsfientliga stämningarna sprider sig över världen och på många håll återvänder högern till 20-talets tankegångar, de tankegångar som den gången ledde fram till att det privata näringslivet i Tyskland stödde Hitlers maktövertagande.

Moderna arbetsgivare vill säkert inte ha diktaturer. Men känner ni något exempel på att en förening av arbetsgivare och kapitalägare stått längst fram på barrikaden i kampen för mänskliga rättigheter, framför allt i länder där det privata kapitalet har stor ekonomisk makt? Det kanske man inte skall begära om icke dessa sammanlutningar tog till så storvulna ord mot andra för att försvara sina ekonomiska intressen.

Svenska fackliga organisationer går ut med bössor och insamlingslistor för att få stöd från sina medlemmars beskattade inkomster till hjälp för förföljda och förtryckta människor i andra länder.

Samtidigt får ni uppleva hur arbetsgivarna med avdragsgilla pengar - ni får som skattebetalare stå för hälften - i jättelika kampanjer beskyller er för att vara ett hot mot demokratin. Kanske tycker ni detta är egendomligt. De går till kamp för sin makt och sina ekonomiska intressen. Ni går ut i kamp för någonting som ligger utanför er själva, till värn för människor som lider, torteras och förtrycks. Det skall ni vara stolta över.

Ett i många länder återkommande led i strategin är att skildra de fackliga ledarna som maktgalna pampar utan någon som helst kontakt med medlemmarna. Precis som under tidigare perioder av vår politiska historia, med tydliga drag av sekelskiftes- och 20-talsstämning, framställs de fackliga förtroendevalda som hot mot medlemmarna, mot friheten och demokratin. Försvararna av löntagarnas verkliga intressen är, enligt samma mytbildning, arbetsgivarna, näringslivets organisationer och dem närstående sammanslutningar. För att föra en mot löntagarnas intressen riktad politik när det gäller sysselsättning, sjukförsäkring, arbetslöshetsförsäkring, social trygghet m.m. attackeras facket i syfte att försvaga de fackliga organisationernas legitimitet som språkrör för medlemmarna. Så är det i land efter land.

Därför måste de fackliga organisationerna i internationell samverkan resa sig till motvärn. De starka fackliga organisationerna i Sverige har ett särskilt ansvar i denna kamp för mänskliga rättigheter och fackliga friheter. Jag är övertygad om att er hör framtiden till.

Vi lever i en tid då diplomatin förfaller och våldet breder ut sig. Man har icke tålmod att följa den fredliga förhandlingens väg, väljer i stället våld eller ett ständigt upptrappat hot om våld. "Rätten sitter i spjutstångs ände" som det hette förr i världen.

Ett litet lands säkerhet hänger i hög grad på att det finns fasta regler för mellanfolklig samlevnad. En väpnad aggression mot ett annat land står i strid med folkrätten. Därför fördömde vi med all kraft Sovjetunionens invasion i Afghanistan, Vietnams angrepp mot Kampuchea, Argentinas invasion av Falklandsöarna/Malvinerna. På samma sätt måste vi utan varje reservation fördöma Israels invasion i Libanon.

Men det får icke finnas en folkrätt för fattiga länder och en annan folkrätt för rika nationer och deras vänner. Därför är den flathet varmed man på sina håll reagerat inför Israels angreppskrig djupt betänklig.

Israel har visat öppet förakt för Förenta Nationernas fredsbevarande styrkor, för besluten i säkerhetsrådet och generalförsamlingen. Israel bildades en gång genom beslut i FN. Det vore en historiens grymma ironi om just detta land genom sin arrogans skulle bli en starkt bidragande orsak till fredsorganisationens sönderfall.

Vi måste på humanitära grunder med yttersta skärpa reagera mot Israels krigföring. Sedan uppgörelsen om eld upphör för ett år sedan har veterligen ingen israel omkommit genom aktioner av den palestinska be-

frielseorganisationen PLO. Inom PLO har de krafter som önskar en politisk lösning vunnit i styrka. Den extremistgrupp som angrep Israels ambassadör i London var inte ansluten till PLO, och den bekämpade Arafat. Ändå användes detta otäcka dåd för att rättfärdiga de fruktansvärda terroraktioner som Israel riktat mot civilbefolkningen i Libanon och som inneburit död och förintelse för väldigt många människor. Dessa illdåd kommer att för lång tid fläcka Israels anseende. Israel borde ha lärt sig av sitt eget folks historia att man inte kan utrota ett helt folk. Man kan inte lösa den palestinska frågan genom att förstöra PLO. Att ödelägga är inte att bringa fred, även om man kallar det så.

Roten till denna konflikt i Mellersta Östern är att två folk, det palestinska och det israeliska, knyter sina drömmar om framtiden till samma stycke jord. Därför är det en helt avgörande förutsättning för fred att palestinierna får en egen stat, så som det förutsågs i FN redan 1947.

Nationerna i Mellanöstern kan inte åstadkomma någon varaktig säkerhet på varandras bekostnad. Om de inte accepterar att folken och nationerna inom området måste leva tillsammans, sida vid sida, kommer man bara att förgöra varandra. De måste söka säkerhet tillsammans, de måste acceptera att samarbeta även med en möjlig fiende. Säkerhet i det här området måste också vara **gemensam säkerhet.**

Detta för mig över till den rapport med ett program för nedrustning som nyligen lagts fram av en internationell oberoende kommission vars arbete jag lett. Jag är mycket glad över denna möjlighet att få göra några kommentarer till denna rapport, särskilt som det är första gången sedan rapporten blev offentlig som jag får tillfälle att diskutera något av innehållet inför ett svenskt auditorium.

Vi har varit en grupp på sjutton personer, som nog varit ganska olika andra organisationer och sammanslutningar som arbetat inom nedrustningsområdet under årens gång. Det har varit personer med bred geografisk och politisk förankring - från NATO och Warszawapakten, från industriländer och u-länder, från neutrala och alliansfria stater. Men det har inte varit delegater i den bemärkelsen att de här personerna har suttit med låsta mandat från sina respektive regeringar, utan var och en har varit med i personlig kapacitet. Det har gett utrymme för en mycket fri och öppen debatt, där vi alla kunnat redovisa och respektera varandras olika intressen och åsikter, men där vi också mycket framt kunnat resonera oss fram till gemensamma lösningar i många

fall, och där vi i andra fall kunnat ge gemensamma redovisningar av hur skiljaktigt man ser på olika ting på ömse sidor i dagens internationella politik. Denna stora öppenhet har nog gjort vår kommission till en ganska unik företeelse i 80-talets världssamarbete - jag kan inte, vid sidan av det mycket större och därmed trög-rörigare Förenta nationerna, inte ge något annat exempel på en grupp där alla sidor kunnat och velat delta i en sådan diskussion och ett sådant programarbete. Vi har inte varit en samling utpräglade nedrustningsexperter, utan har väl hämtat vår mesta erfarenhet från allmän politisk verksamhet; fem av oss har varit stats- eller regeringschefer, lika många till har haft ministerposter i sina respektive regeringar. Och det är möjligt att denna allmänpolitiska erfarenhet också kan ha varit till nytta när det gäller att bedöma vilka förslag som kan vara praktiskt genomförbara.

Ty det var just ett antal praktiska förslag, ett konkret program för nedrustning, som var vad vi siktade till att åstadkomma med vårt arbete. Vi har inte täckt hela fältet, vi har inte liksom gått in i redan pågående

förhandlingar för att tala om vad som borde göras där, och vi har inte heller utarbetat något fullständigt program för nedrustning. Det kan andra göra, och mycket bättre än en sådan här grupp. Vårt mål var mera begränsat. Vi har försökt visa vilka praktiska, konkreta steg som kan tas för att åstadkomma en vändning och en nedåtgående spiral i rustningarna. Allmän och fullständig nedrustning är det slutliga målet, naturligtvis. Men vad som krävs just nu är att få igång en process som så småningom kan få fart och som kan leda mot just detta slutliga mål, och som kan avsätta resultat på vägen dit. Ty det är resultat som verkligen behövs nu, för att människorna ska kunna bibehålla något förtroende för de politiska ledarna. Det var därför som vi i första hand gick in för att peka ut åtgärder som under de närmast kommande åren rimligen skulle kunna förhandlas fram och genomföras, och därmed också bidra till nedrustning.

Det var också viktigt för oss att finna en gemensam utgångspunkt, en grund som alla kunde stå på trots olika intressen och olika säkerhetsbehov i de egna hemländerna. Vi var inte ute efter att peka ut vem som var mest skyldig till vad, utan gick snarare in för att söka utröna vad vi hade gemensamt trots olikheter i bakgrund, trots olika uppfattningar. Att finna en sådan gemensam grund tror jag är nödvändigt för allt praktiskt arbete som ska syfta till nedrustning.

Så vår rapport innehåller dels ett antal principer som vi alla tycker är viktiga, dels ett praktiskt handlingsprogram. I handlingsprogrammet finns förslag till kortsiktiga och medelfristiga åtgärder - de kortsiktiga skulle kunna genomföras inom två år, och förslagen i den andra kategorin inom fem år. Om man går igenom dessa förslag finner man att dessa inte kräver någon total omläggning av politiken i något enskilt land. Förslagen är inte revolutionära i den bemärkelsen att världens regeringer måste överge sina grundläggande uppfattningar och övertygelser. Men om hela detta program skulle genomföras, så skulle säkerhetsläget i världen verkligen förändras på ett revolutionärt sätt - och till det bättre.

* * *

Strax före jul i fjol besökte kommissionen Hiroshima. Det var en gripande upplevelse. Vi har visserligen ägnat stor del av vår tid under de här två åren åt att diskutera kärnvapen och deras effekter. Vi har träffat experter i öst och i väst, och vi har talat med medicinska experter, både i USA och i Moskva. Men aldrig stod hela vidden av dessa vapens hemskhet så klar för oss som när vi fick träffa människor som verkligen varit utsatta för atombombsanfall, de två augustidagarna 1945, över Hiroshima och Nagasaki.

För oss var nu inte längre kärnvapenkatastrofen något abstrakt. Och det går inte heller att förtränga det man upplevt. Man har fått se verkligheten - att katastrofen kan inträffa - och att den har inträffat. Det är en erfarenhet som alla statsmän i de ledande makterna borde göra; de borde fara till Hiroshima innan de sätter sig ned och gör upp sina strategiska planer.

I museet i Hiroshima finns en stentrappa utställd. På skylten framför står det "skuggan av en människa ingraverad på en stenplatta". Denna trappa fanns drygt tvåhundra meter från explosionens centrum. Trappan finns alltså bevarad. Men av den människa som satt på trappan när bomben exploderade blev det inte ens kvar någon aska; han drabbades av en värmevåg på över femtusen grader. Endast ett märke i stenen blev kvar. Och man undrar när man ser detta om det ska bli hela mänsklighetens öde: att bli en skugga ingraverad i sten, att det är vad som kommer att bli kvar av mänskligheten.

Det fanns 340 000 invånare i Hiroshima vid den här tiden. En stad av knappt Göteborgs nuvarande storlek, som på tre sekunder föll i ruiner. Tiotusentals människor brändes ihjäl, blåste bort eller dödades av byggnader som föll samman. Ytterligare många tiotusentals människor fick allvarliga skador som ingeb kunde behandla - eller strålningsskador som var detsamma som en säker dödsdom. En eldstorm härjade över staden i sex timmar efter explosionen. Långt in på eftermiddagen varade det "svarta regn" som föll från himlen och som

innehöll radioaktivt stoft. Sammanlagt dog 135 000 personer, genast eller inom tre månader. Över två tredjedelar av alla byggnader i staden förstördes helt, eller var omöjliga att reparera. Tusentals överlevande fick fysiska och psykiska skador som ännu inte botats, snart trettiosju år senare.

Hiroshima-bomben, som åstadkom all denna förödelse, var en mycket liten atombomb, med dagens mått mätt. I själva verket finns det motsvarigheten till över en miljon Hiroshima-bomber i kärnvapenmakternas lager idag. Det ger något av ett perspektiv på vilken världskatastrof som hotar oss.

Låt mig ge ett annat perspektiv på detta hot. Hiroshima är en återuppbyggd stad idag. Efter bara några dagar anlände hjälp, och efter hand kunde hela det japanska samhället mobiliseras för att bistå de överlevande och påbörja byggandet av ett nytt samhälle.

Efter ett kärnvapenkrig nu mellan supermakterna skulle något sådant inte vara möjligt. Om alla befolkningscentra i Nordamerika slagits ut kan man inte sända någon undsättning till dem som skadats i Boston eller Detroit eller Salt Lake City. Det finns helt enkelt inga hjälpare att skicka. Detsamma skulle naturligtvis gälla i Sovjetunionen - och även i Västeuropa. Liksom människokroppen kan ett samhälle läka sina sår, men för att läkningsprocessen ska fungera måste andra delar av kroppen vara friska. Oskadade delar kan hjälpa till att återställa de skadade. Men om alla delar är

skadade kan läkningen omöjliggöras. En av de läkare som vi arbetat med i kommissionen gör den bedömningen att medicinsk hjälp överhuvudtaget inte kommer att existera under många år efter en koncentrerad kärnvapenattack, Sjukhusen är borta, läkarna är döda eller sårade, sjuksköterskorna likaså, inga nya kan utbildas för skolorna är raserade, medicinerna är borta och maskinerna som framställer dem likaså. För mig är slutsatsen klar: om detta är följden av en koncentrerad attack på de stora städerna i Amerika eller i Sovjetunionen eller i Europa, då blir det ingen återuppbyggnad. Då klarar vi inte att läka såren. Då är undergången här. Jonathan Schell har i sin redan berömda bok om jordens framtid rubricerat en av sammanfattningarna "ett samhälle av gräs och insekter". Det är vad som kan bli kvar här på jorden när kärnvapnen skördat alla sina offer - gräs och några insektsarter. Allt annat levande har dött.

Vår slutsats efter alla studier av kärnvapenkriget och dess effekter var alldeles klar: det går inte att vinna ett sådant krig. Att segra är omöjligt. Kärnvapenkriget skulle innebära en sådan katastrof att hela begreppet "seger" skulle vara meningslöst.

Det sägs ibland att förluster av liv och egendom, även om de skulle vara stora, ändå är acceptabla under vissa förhållanden. Men vem är det som ska avgöra vad som är "acceptabelt" - för det egna landet, för andra länder, för världen som helhet, för kommande generationer?

Kan sådana frågor besvaras av strategiska institut, av militära planerare? Enligt min uppfattning är detta en politisk och moralisk fråga av högsta rang. Och vi i kommissionen har efter mycket resonering lämnat detta som vårt svar: alla doktriner som baserar sig på tron att det är möjligt att föra ett framgångsrikt kärnvapenkrig, som bygger på att det ska gå att vinna ett sådant krig, alla sådana doktriner är farliga och ansvarslösa.

Vi tror inte heller att det är möjligt att begränsa och kontrollera ett kärnvapenkrig. Några hävdar att det är möjligt att föra så kallade begränsade kärnvapenkrig, i flera dagar och till och med i månader. Men för att detta skulle vara möjligt måste man göra de mest osannolika antaganden om att alla beslut fattas rationellt även under det värsta tryck, om att all utrustning fungerar som den ska, om att regeringsmaskineriet fortsätter att fungera även efter ett antal så kallade mindre kärnvapenexplosioner, om att den militära disciplinen ständigt kan upprätthållas. Inget av detta tror jag är möjligt när kriget väl startat. Därför är det begränsade kärnvapenkriget en illusion. Att överväga detta som en allvarlig möjlighet är lika farligt som oansvarigt.

När kommissionen besökte Hiroshima träffade vi också fyra överlevande från kärnvapenattackerna 1945. En av dem var Dr Tatsuichiro Akizuki från San Franciscanska sjukhuset i Nagasaki, nu en gammal man. Han berättade för oss hjälplös han kände sig den där augustidagen, och han fortsatte med att säga att teknik och vetenskap

hade gjort stora framsteg och fört världen framåt.

"Men", fortsatte han, "tyvärr har människornas moraliska standard inte hängt med i utvecklingen av teknik och vetenskap."

Jag tror att Dr Akizuki har rätt. Vi har skaffat oss fantastiska kunskaper, vi har blivit allt skickligare på att utföra många olika ting, vi har skaffat oss utomordentliga redskap - men vi har inte ökat vår klokskap på samma sätt, vi har inte ökat vår förståelse. Ändå är jag optimistisk, klokskapen kommer ändå att öka med varje generation, även om det blir tillfälliga bakslag.

En sak som vi alla måste förstå, och söka inpränta i dem som ännu inte förstår, är att kärnvapnen har omvandlat hela innebörden i begreppet krig. I kärnvapenåldern kan ingen stat skaffa sig absolut säkerhet genom militär överlägsenhet. Inget land kan helt effektivt skydda sig mot ett kärnvapenanslag. Hur många egna kärnvapen man än skaffar sig, kommer världens stater ändå att vara sårbara för en attack med atombomber. Och därför kommer folken i dessa stater att förbli otrygga, att sakna verklig säkerhet.

Slutsatsen är att säkerhet kan inte uppnås genom ensidiga åtgärder, av varje land för sig. Säkerhet når man genom samarbete. Även politiska och ideologiska motståndare måste arbeta tillsammans för att undvika ett kärnvapenkrig. De kan bara överleva tillsammans - alternativet

är ju en gemensam undergång. Kärnvapenkrig leder inte till seger för en, utan till undergång för båda och för alla. Säkerhet i kärnvapenåldern betyder gemensam säkerhet.

Denna princip om gemensam säkerhet innebär inte något förnekande av varje nations rättighet till en säker existens. Men den betyder att säkerhet inte kan grundas på militär tävlan. En stabilitet som bygger på vapen kan inte bestå för evigt. Och vi vet att avskräckningsdoktrinerna inte kan ge något fullständigt skydd. Ett internationellt säkerhetssystem som grundar sig på vapen kan plötsligt falla ihop.

Gemensam säkerhet innebär att världens länder bör vara återhållsamma och avvisa sådana lösningar som innebär att man söker fördelar genom rustningar och vapenmakt. Att söka militär överlägsenhet får inte vara något politiskt mål, utan i stället borde jämvikt vara den princip som borde följas. Ty när man en gång har accepterat militär jämvikt som princip så innebär det att man också accepterat förhandlingar. Jämviktsläget kan ju bara definieras av de inblandade parterna själva, i förhandlingar med varandra.

Kommissionens slutsats är att en doktrin för gemensam säkerhet måste ersätta den nuvarande lösningen med avskräckning genom rustningar. Internationellt fred måste bygga på gemensam överlevnad snarare än på hot

om ömsesidig förstörelse.

Att förändra doktriner och militärt tänkande sker inte över en natt. Men redan nu gäller det att börja bygget av en internationell struktur för gemensam säkerhet. Det är syftet med vårt handlingsprogram, med de konkreta förslag vi för fram, och jag ska i korthet beröra några av dem här. Förslagen berör både kärnvapen och konventionella vapen, de handlar om både supermakternas strategiska vapen och regionala konflikter, de handlar om begränsningar av den kvalitativa kapprustningen, de handlar om förbud mot kemiska vapen, de handlar om att få en fullständig uppslutning kring icke-spridningsavtalet, de handlar om hur nedrustningsavtal ska kunna kontrolleras när det gäller efterlevnaden, och mycket annat.

Låt mig först ta upp frågan om regional säkerhet.

Under de senaste veckorna har flera krig utkämpats runt om i världen: mellan Iran och Irak, i Libanon efter den israeliska invasionen där, ett krig har förts i Sydatlanten, strider fortsätter i Afghanistan, det gäller också El Salvador, och även i Tchad fortsätter en väpnad konflikt.

Och detta är bara de senaste exemplen från en rad av mellan 130 och 140 så kallade lokala krig som har utkämpats sedan 1945. Och nästan alla dessa krig har ägt rum i tredje världen.

Effekterna är inte som i Hiroshima, eller som man kan ana att de kan bli efter ett kärnvapenkrig idag. Men likväl har alla dessa krig inneburit att människoliv gått till spillo, att människor lidit, att tragedier utspelats. Unga män som i mars var mitt uppe i sina liv, som skrattade och levde sig in i vad som skeddesom planerade för sin framtid - dessa män är nu döda, dödade på Malvinas eller drunknade i Sydatlanten. Och barn i Libanon har invalidiserats, familjer har fått fly från sina hem, bostäder har förstörts. Vi vet de-sutom från tidigare krig att när väl själva krigshandlingarna upphört så fortsätter lidandet för de civila. Ofta följer hunger och svält. Miljoner människor kanske tvingas bli flyktingar. Och det samhälle som finns kvar efter striderna kan sällan ta sig an de problem som dessa strider skapat. Ofta skapar krigerna nya problem, som är ännu besvärligare att lösa än de som utlöste kriget. Den palestinska frågan, till exempel, kan inte lösas genom att förstöra PLO. Att ödelägga är inte att bringa fred, även om man kallar det så.

Många nationer i tredje världen anser att de inte har något val, utan måste öka sina rustningar, måste skaffa nya och moderna vapen. Men de ekonomiska resurserna är mycket ojämnt fördelade bland världens nationer, liksom den militära styrkan. Många av de nya nationer som uppstått efter 1945 är mycket små stater. 62 nationer har mindre än 1 miljon invånare. Dessa länder kan knappast ha råd med stora stående arméer eller dyrbar och modern militär utrustning. Samtidigt kan ländernas litenhet just göra dem till frestande byten för andra, mer mäktiga länder. Detta leder till nya problem för världssamfundet, problem som kräver en gemensam lösning.

Det allra viktigaste och mest värdefulla instrumentet för gemensam säkerhet är Förenta nationerna. Vi i kommissionen anser att FN bör kunna användas på ett mera beslutsamt sätt, och att FN och dess insatser på säkerhetsområdet måste stärkas. Särskilt anser vi att säkerhetsrådets och generalsekreterarens möjligheter att förebygga konflikter borde utvidgas.

Vi har därför fört fram ett förslag till procedur för hur man ska hantera gränskonflikter som blossar upp i tredje världen. Denna procedur skulle i själva verket kunna vara första steget i riktning mot ett system för kollektiv säkerhet. Efter det att en gränskonflikt brutit ut har vi föreslagit att säkerhetsrådet och generalsekreteraren ska kopplas in på ett tidigare stadium. De åtgärder som ska kunna tillgripas inkluderar utsändande av undersökningsgrupper (fact-finding missions),

militära observatörslag och reguljära FN-trupper. Syftet skulle vara att förhindra att konflikten löses med hjälp av väpnade styrkor - men inte att ta ställning till den sakfråga som utlöste konflikten. Om tillräckligt med FN-styrkor kunde komma in i tid, innan några strider utbryter, skulle en väpnad konflikt överhuvudtaget kunna undvikas i många fall, tror kommissionen. En förutsättning för att en sådan här procedur ska kunna komma till användning är att den har stöd från tredje världen, och från de stormakter som har vetorätt i FN:s säkerhetsråd. Säkerhetsrådet och generalsekreteraren måste få makt att ingripa - och medlen för att göra detta måste också finnas tillgängliga.

När jag nu är inne på Förenta nationerna och möjligheterna att stärka världsorganisationens ställning vill jag lägga till en viktig aspekt. Det gäller den internationella folkrätten. Om FN ska bli ett effektivt instrument för fred så måste alla länder i världen följa de regler som folkrätten ställer upp. Det finns vissa erkända regler för hur länder ska bete sig mot varandra, och de måste efterlevas av alla - och då menar jag alla. Det går inte att ha en folkrätt för de rika länderna i världen och för deras vänner, och sedan en annan folkrätt för de fattiga länderna. Liksom inom varje nation måste det råda likhet inför lagen, och alltså likhet inför folkrätten. Annars kan denna aldrig bli respekterad.

* * *

Låt mig så övergå till ett annat område - det gäller Europas säkerhet.

Konfrontationen mellan öst och väst har fått sitt militära uttryck främst i vår världsdel. På denna kontinent, som redan upplevt två världskrig under detta århundrade, finns idag världshistoriens mäktigaste koncentration av militär styrka. Här finns oöverträffade mängder av såväl konventionella vapen som kärnvapen. Och här skär gränsen mellan de två allianserna rakt igenom vår världsdel. Några europeiska länder har valt att stå utanför allianserna, men vi påverkas naturligtvis ändå av de väldiga rustningarna i vårt grannskap.

Även ett konventionellt krig i Europa skulle vara en katastrof för alla, oavsett vem som skulle få överhanden. Det värsta är att ett sådant krig nästan oundvikligen skulle trappas upp till ett kärnvapenkrig. Och ett kärnvapenkrig i Europa skulle påverka också de neutrala stater som frivilligt sagt nej till att skaffa sig egna kärnvapen. Det mest sannolika är att ett sådant krig utvecklas sig till en världsomfattande kärnvapenkonfrontation.

Vi brottas med många problem i Europa, och det kommer att tillstöta flera under de kommande decennierna. Men en sak är säker: krig är inte lösningen på Europas problem. Säkerhet i Europa måste vara gemensam säkerhet.

Vi ägnade mycket tid i kommissionen åt att diskutera situationen i Europa. Vi anser att de styrkor som idag finns i denna världsdel är mycket större än vad som kan motiveras av de olika sidornas säkerhetsbehov. I själva verket skulle drastiska nedskärningar öka säkerheten. Vi tror inte heller att den militära uppbyggnaden på något sätt har medfört någon ökad säkerhet, för någondera sidan. Styrkeförhållandena har inte förändrats mycket under de senaste 20 åren. Den stora skillnaden är bara att konfrontationen fortsätter, men på en avsevärt högre nivå av potentiell förstörelse än tidigare.

Jag tror inte att Europas säkerhet kan garanteras endast på basis av militär uppbyggnad. Det vore alltför riskabelt och alltför dyrbart - politiskt och ekonomiskt. Man måste göra mer än att bara utveckla nya vapen. Europa behöver avspänning och samarbete. Men den fortsatta militära konfrontationen är ett hinder för avspänningen.

Det stora antalet kärnvapen som utplacerats i Europa eller som finns inriktade på denna världsdel leder till speciella problem. Det är givet att det behövs rejäla minskningar i lagren av dessa kärnvapen. Men det finns ett samband mellan kärnvapnen i Europa och balansen ifråga om konventionella styrkor mellan öst och väst. NATO införde kärnvapen i Europa för att kompensera sig för vad man upplevde som ett underläge i konventionella styrkor. Därför anser vi att ett villkor för att man ska bli av med kärnvapnen i Europa är att de båda sidorna kommer överens också om ungefär jämställdhet vad beträff-

far de konventionella styrkorna. Vi uppmanar parterna vid förhandlingarna i Wien om just konventionella styrkereduktioner att söka åstadkomma en uppgörelse så snart som möjligt, och föreslår ett utrikesministermöte för de deltagande staterna någon gång i år för att klara ut de politiska problem som återstår innan man kan träffa en uppgörelse.

Av de kärnvapen som finns i Europa har vi uppehållit oss särskilt vid de mindre s k slagfältskärnvapnen. Vi tror att de är särskilt farliga, eftersom de skulle kunna komma till användning mycket tidigt i en konflikt. Och har man väl använt sig av ett kärnvapen har man passerat tröskeln - då kan nästan vad som helst följa. Vi föreslår att dessa slagfältskärnvapen dras tillbaka från de mest framskjutna områdena, och att därigenom en zon som är helt fri från slagfältskärnvapen bildas i Europa. Den skulle kunna sträcka sig 15 mil ut på vardera sidan om öst/väst-gränsen.

Det här är kanske inget stort steg mot en kärnvapenfri värld. Kanske blir dess militära betydelse begränsad. Det må vara, men då skulle ju också riskerna med att försöka sig på detta inte vara så stora, kan man säga. Och det viktigaste är kanske att detta kan vara en förtroendeskapande åtgärd. Man höjer kärnvapentröskeln något, och man undanröjer kanske en del av kraven på ett tidigt insättande av kärnvapen i en viss konflikt. Och är det på det sättet kan ett sådant här första steg mycket väl följas av ytterligare. Och ju fler stegen blir, desto större blir den sammanlagda betydelsen.

* * *

Några ord till sist om ekonomiska aspekter på detta med säkerhet.

Det är ett faktum att kapprustningen idag inte bara gör världen mera osäker, den gör oss också mera fattiga. Adam Smith sade en gång att stora flottor och arméer var "improduktiv arbetskraft". Och det är självklart att rustningarna med sina dryga 650 miljarder dollar om året utgör ett gigantiskt slöseri. Verklig säkerhet för en nation måste ju ligga i möjligheterna att göra ekonomiska och sociala framsteg, att kunna delta i ekonomiskt samarbete med andra länder. I vår kommission delar vi den uppfattning som Brandt-kommissionen tidigare framfört, att både Syd och Nord, såväl Öst som Väst, har gemensamma intressen av ekonomiska framsteg. Inget land kan lösa sina ekonomiska problem på egen hand. Därför skulle en minskning av de militära utgifterna ligga i alla länders ekonomiska intresse, även i deras vars egna militärutgifter kanske ligger relativt lågt.

Uttryckt på ett annat sätt ger också minskade militärutgifter, där pengarna i stället kan användas för att bekämpa fattigdomen, väsentliga bidrag till freden. Att rika länder blir rikare medan andra blir allt fattigare strider mot all rättvisa och solidaritet. Men det är också riskabält, med tanke på de ökade farorna för konflikter mellan fattiga och rika, mellan nord och syd. Ökade klyftor mellan rika och fattiga nationer

kommer oundvikligen att leda till ökade spänningar, och därmed också utgöra ett hot mot världsfreden. I en värld där hundratal miljoner människor bokstavligen svälter till döds, där miljoner och åter miljoner är utan vatten, där barn får dö av sjukdomar som skulle kunna botas med bara en bråkdel av de resurser som läggs ner på rustningar - i en sådan värld kommer spänningarna att bestå, och krigsriskerna kommer inte att försvinna. Detta är, enligt min mening, ytterligare ett viktigt och avgörande skäl för nedrustning, för att i stället använda resurserna för folkens sociala och ekonomiska välfärd.

* * *

När vår kommission startade sitt arbete för knappt två år sedan var det internationella klimatet ganska fruset. Någon dialog att tala om förekom inte, fränsett ett antal beskyllningar åt ömse håll. Några förhandlingar förekom inte. I stället utvecklades nya vapensystem, och försvarsbudgetarna fick nya påbackningar. Det fanns verkligen skäl till fruktan.

Men under den här tiden som vi har arbetat har det ägt rum ett slags både politiskt och folkligt uppvaknande inför krigets risker. Alltfler börjar kämpa mot ökade rustningar som ett sätt att klara ut konflikter mellan länder. Alltfler börjar sprida kännedom om kärnvapenkrigets fasor.

Även om jag inte kan hålla med om allt som sägs och allt som föreslås från olika fredsgrupper och andra som nu engagerar sig i det som kallas fredsrörelsen måste jag säga att denna opinionsvåg är något av det mest hoppfulla som förekommit under senare tid. Ty efter det att rustningarna tillåtits öka från år till år är jag övertygad om att det endast är genom att folket självt säger till, och kräver ett stopp för rustningarna som sin rätt, som de politiska ledarna kan förmås att ändra sitt handlande. Redan nu har tidigare avsomnade samtal om strategiska vapen kommit igång igen, och ytterligare förhandlingar är kanske att vänta. Jag är övertygad om att en faktor bakom detta är den växande fredsrörelsen. Vad det nu gäller är att omsätta denna fredsvilja i praktisk handling, att överföra människornas längtan efter fred till en verklig politik för fred. I all ödmjukhet tror vi att de förslag som vi i vår kommission fört fram kan ge några bidrag till en sådan praktisk fredspolitik.